

Skloňování mužských jmen vzoru „hrad“ – 6. p. j. č.

1. [Obecné poučení](#)
 1. [Tendence v distribuci koncovek -u/-ě\(e\)](#)
2. [Příklady užití koncovek -u a -ě\(e\)](#)
 1. [Vlastní jména místní zakončená na -ov, -ín: typ Benešov, Kojetín](#)
 2. [Původem stará frekventovaná jména \(často s významem místa\): typ les, ostrov](#)
 3. [Abstrakta, slova nová a přejatá: typ smysl, ring](#)
 4. [Jména zakončená na -g, -h, -ch, -k, -r, -d, -t, -n: typ břeh, člun](#)
 5. [Jména zakončená na -s: typ okres, nadpis](#)
 6. [Jména zakončená na -l: typ sval, kužel](#)

Obecné poučení

Část mužských neživotných podstatných jmen, která se skloňují podle tvrdého vzoru „hrad“ (podvzoru „les“), má v 6. p. j. č. koncovku -u, část má původní koncovku -ě(e), u některých pak lze užit koncovky obě, tj. -u/-ě(e). SSJČ sice u řady slov v 6. p. obě koncovky uvádí, ale u mnoha z nich se dnes podoba s -ě(e) neužívá (např. *na jasanu, o jasmínu, o infinitivu*).

Distribuce koncovek -u a -ě(e) není pevně vymezena (na rozdíl od koncovek 2. p., viz [Skloňování mužských jmen vzoru „hrad“ – 2. p. j. č.](#)). Projevují se pouze některé tendence.

Tendence v distribuci koncovek -u/-ě(e)

- a. Distribuce koncovek -u/-ě(e) je často závislá na syntaktické funkci, kterou slovo ve větě zastává. U podstatných jmen ve funkci příslovečného určení místa (méně často i času nebo způsobu) bývá koncovka -ě(e). Ve funkci předmětu mívají též podstatná jména koncovku -u, např. *na hradě – o hradu, v chrámě – o chrámu, v originále – o originálu, na plotě – o plotu, v potoce – o potoku, na účtě – o účtu, v zákoně – o zákonu*. Nejedná se však o striktní pravidlo; to ostatně potvrzuje i ČNK, ve kterém bylo častěji zachyceno např. spojení *na účtu* proti *na účtě*.
- b. Koncovkami se mohou diferencovat různé významy, např. význam místa od významu času (v *průjezdě (domu) × při průjezdu kolony městem, na západě × po západu slunce, na východě × po východu slunce*), ale též konkréta od abstrakt (ve *výkladě × při výkladu*) atd.
- c. Koncovky -ě(e) se užívá ve větší míře u jmen, která mají ve 2. p. j. č. koncovku -a (popř. dubletní -a/-u), např. *o Benešově, v Kojetíně, ve dvoře, v chlívě, o klášteře, v kostele, v lese, na obědě, na ostrově, ve světě, na venkově, o životě* (viz [bod 2.1](#), [bod 2.2](#)).
- d. Při rozhodování, kterou z koncovek uijeme (zda -u, či -ě), hraje důležitou roli též zázemí regionální mluvy. Podoby s -ě(e) jsou častější na Moravě než v Čechách.

Příklady užití koncovek -u a -ě(e)

Vlastní jména místní zakončená na -ov, -ín: typ Benešov, Kojetín

U vlastních jmen místních zakončených na *-ov* a *-ín* je zakončení *-ě*, např. v *Benešově*, *Bavorově*, *Broumově*, *Havířově*, *Jičíně*, *Kojetíně*, *ve Lvově*, v *Londýně*. Všechna tato jména mají ve 2. p. j. č. koncovku *-a* (viz [Skloňování mužských jmen vzoru „hrad“ – 2. p. j. č.](#) a [Zeměpisná jména mužská zakončená ve výslovnosti na souhlásku](#)). Jsou-li užita ve funkci předmětu, je možná i koncovka *-u*, např. *psát o Lvovu*, *o Londýnu*.

Původem stará frekventovaná jména (často s významem místa): typ *les*, *ostrov*

U některých původem starých frekventovaných jmen (zpravidla s významem místa) je častější zakončení *-ě(e)*, např. *ve dvoře*, *v chlévě*, *v (českém) jazyce × (měl to) na jazyku*, *v klášteře*, *v kostele*, *v lese*, *ve mlýně*, *na obědě*, *na ostrově*, *v potoce*, *na venkově*, *o životě*. Všechna tato jména mají ve 2. p. j. č. koncovku *-a*, popř. *-u/-a* (viz [Skloňování mužských jmen vzoru „hrad“ – 2. p. j. č.](#)).

Abstrakta, slova nová a přejatá: typ *mysl*, *ring*

U abstrakt a u nově utvořených a přejatých neživotných podstatných jmen rodu mužského jednoznačně převládá koncovka *-u*, např. *v amalgámu*, *formátu*, *grogou*, *hřmotu*, *chvatu*, *oxidu*, *ringu*, *saténu*, *smyslu*.

Jména zakončená na *-g*, *-h*, *-ch*, *-k*, *-r*, *-d*, *-t*, *-n*: typ *břeh*, *člun*

U jmen končících na *-g*, *-h*, *-ch*, *-k*, *-r*, *-d*, *-t*, *-n* je většinou zakončení *-u*, protože zakončení *-ě(e)* vyžaduje změnu (alternaci) předcházející souhlásky, např. *v katalogu*, *na břehu*, *na svahu*, *v ořechu*, *v plechu*, *v podniku*, *v balíku*, *na klavíru*, *o osudu*, *o pohledu*, *po návratu*, *po startu*, *ve člunu*.

U některých jmen tohoto typu SSJČ i novější ASSČ uvádějí dvojí možné zakončení, a to vedle *-u* též *-ě(e)*, např. *ve džbánu* i *džbáně*, *v papíru* i *papíře*, *v protektorátu* i *protektorátě*, *v příkladu* i *příkladě*, *v románu* i *románě*, *v rybníku* i *rybníce*, *v senátu* i *senátě*, *ve stanu* i *staně*; u všech je častější (podle ČNK) podoba s koncovkou *-u*.

Jména zakončená na *-s*: typ *okres*, *nadpis*

U většiny neživotných podstatných jmen rodu mužského končících na *-s* uvádějí SSJČ i novější ASSČ dvojí možné zakončení, a to *-e* vedle *-u*. Zakončení *-e* je častější (podle ČNK) např. u těchto slov: *autobus* – *v autobuse*, *časopis* – *v časopise*, *ocas* – *na ocase*, *okres* – *v okrese*, *pas* – *v pase* (‘nejužší místo lidského trupu’), *rozhlas* – *v rozhlase*, *souhlas* – *v souhlase*, *zápas* – *na zápase*. Naproti tomu zakončení *-u* je běžnější např. u slov: *kompas* – *na kompasu*, *nadpis* – *v nadpisu*, *pas* – *v pasu* (‘úřední průkaz’), *předpis* – *v předpisu*, *výkres* – *na výkresu*, *úžas* – *v úžasu*.

Jména zakončená na *-l*: typ *sval*, *kužel*

U neživotných podstatných jmen rodu mužského končících na *-l* převládá zakončení *-u* (např. *o kalu*, *podpalu*, *krystalu*, *závalu*, *svalu*), a to i u těch, u kterých SSJČ uvádí dvojí možné zakončení, tj. *-e* vedle *-u* (např. *v obalu*, *návalu*, *intervalu*). Zakončení *-e* bylo častěji zaznamenáno (podle ČNK) např. u slov: *bál* – *na bále*, *fotbal* – *ve fotbale* (ale *v basketbalu*, *ve volejbalu*).

Zvláštní skupinu tvoří neživotná mužská podstatná jména s tvarotvorným základem na *-l*, jež mají zdvojené skloňování, tzn. jak podle tvrdého vzoru „hrad“, tak i podle měkkého vzoru „stroj“ (viz [Skloňování mužských jmen kolísajících mezi měkkým a tvrdým skloňováním](#), [Skloňování mužských jmen vzoru „hrad“ – 2. p. j. č.](#) a [Skloňování mužských jmen – 6. p. mn. č.](#)). V 6. p. j. č. mají tedy vedle koncovky *-u* též koncovku *-i* (do této skupiny patří např. *hnědel*, *chmel*, *chrchel*, *kotel*, *krevel*, *kužel*, *plevel*, *tmel*). Ne u všech těchto jmen se obě koncovky uplatňují rovnoměrně vedle sebe, např. je jen *na chmelu*, *v kotli*. V úzu u většiny převažuje koncovka *-u*.

Zdroj: Internetová jazyková příručka; <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=223>